

Rapport fra vurderingsutvalget for oversatt litteratur 2021

Fakta om påmeldinger og innkjøp/statistikk

Antall påmeldte og innkjøpte titler 2021:

	Påmeldt	Innkjøpt	Innvilgelsesprosent	Avslått
Skjønnlitteratur voksne	105	68	65 %	37
Skjønnlitteratur barn og unge	39	24	62 %	15
Sakprosa voksne	65	34	52 %	31
Sakprosa barn og unge	9	4	44 %	5
Totalt	218	130	60 %	88

60 % av titlene ble innkjøpt. Til sammenligning ble 53 % av titlene innkjøpt i 2020.

Påmeldinger og innkjøp fordelt på målform i 2021:

	PÅMELDT					INNKJØPT				
	Skjønn b&u	Skjønn vokse n	Sak b&u	Sak vokse n	Total t	Skjønn b&u	Skjønn vokse n	Sak b&u	Sak vokse n	Total t
Bokmål	39	96	9	62	206	24	63	4	31	122
Nynorsk	0	9	0	3	12	0	5	0	3	8
Totalt	39	105	9	65	218	24	68	4	34	130

Det var søkt om innkjøp av tolv titler som skulle oversettes til nynorsk, og 8 av disse ble innkjøpt. Samtlige av disse titlene er titler for voksne. Titlene utgis av Skald (2), Samlaget (3), Svein Sandnes bokforlag (1), Pelikanen (1) og Cappelen Damm (1).

Påmeldinger og innkjøp fordelt på originalspråk/-land i 2021:

	PÅMELDT	INNKJØPT
--	---------	----------

Språk	Skjønn b&u	Skjønn voksen	Sak b&u	Sak voksen	Totalt	Skjønn b&u	Skjønn voksen	Sak b&u	Sak voksen	Totalt	Land
Arabisk		2			2		2			2 (100%)	Libanon
Belarusisk		1			1		1			1 (100%)	Belarus
Dansk	1	7		1	9	1	1		0	2 (22%)	Danmark
Engelsk	21	33	4	37	95	9					Irland (1), Canada (1), Australia (1), Storbritannia (22), USA (14), New Zealand (1)
							17	1	13	40 (42%)	
Finsk	2	2			4	2	2			4 (100%)	Finland
Fransk	4	12		7	23	4					Haiti (1), Sveits (1), Belgia (1), Frankrike (16)
							9		6	19 (83%)	
Gammeligresk				1	1					0	
Gresk		1			1		1			1 (100%)	Hellas
Islandsk		1			1		1			1 (100%)	Island
Italiensk		2		2	4		2		2	4 (100%)	Italia
Japansk	4	2		1	7	2	2		1	5 (71%)	Japan
Kinesisk		1			1		1			1 (100%)	Kina
Latin				1	1				1	1 (100%)	
Latvisk		1			1		1			1 (100%)	Latvia

Maltesisk		1			1					0	Malta
Nederlandsk		3		2	5		1		2	3 (60%)	Nederland
Polsk		2			2		2			2 (100%)	Polen
Portugisisk		3		1	4		3		1	4 (100%)	Portugal (1), Brasil (3)
Rumensk		1			1		1			1 (100%)	Romania
Russisk		2			2		2			2 (100%)	Russland
Slovakisk	1				1					0	Slovakia
Slovensk		1			1		1			1 (100%)	Slovenia
Spansk		6		2	8		4		1	5 (63%)	Argentina (1), Chile (1), Spania (3)
Svensk	6	7	5	5	23	6	5	3	4	18 (78%)	Sverige/Finland (1), Sverige (17)
Tyrkisk		1			1		1			1 (100%)	Tyrkia
Tysk		13		5	18		7		3	10 (56%)	Tyskland
Totalt	39	105	9	65	218	24	68	4	34	130	

Det var påmeldt titler som skal oversettes til norsk fra 26 ulike språk, og det ble innkjøpt titler som skal oversettes fra 23 ulike språk.

Det var sendt inn 95 søknader om innkjøp av bøker som skal oversettes fra engelsk. Det betyr at 44 % av alle søknadene som kom inn, gjaldt titler som skal oversettes fra engelsk. Det ble innkjøpt 40 titler som skal oversettes fra engelsk, og dette utgjør 31 % av de innkjøpte titlene.

Av totalt 130 titler som ble innkjøpt, skal altså 31 % oversettes fra engelsk. Resten av de innkjøpte titlene fordeler seg slik:

Fra fransk: 15 % av de innkjøpte titlene
 Fra svensk: 14 % av de innkjøpte titlene
 Fra tysk: 8 % av de innkjøpte titlene
 Fra spansk: 4 % av de innkjøpte titlene
 Fra japansk: 4 % av de innkjøpte titlene
 Fra diverse språk: 24 % av de innkjøpte titlene

Påmeldings-/innkjøpstall de siste 4 år:

	Påmeldt	Innkjøpt	Innvilgelsesprosent	Avslått (avviste titler holdes utenfor)
2021	218	130	60 %	88
2020	226	119	53 %	107
2019	231	124	54 %	107
2018	255	124	49 %	131

Påmeldinger og innkjøp fordelt på forlag i 2021:

Forlag	Påmeldt	Innkjøpt	Innvilgelsesprosent	Avslått (avviste holdt utenfor)
Agenda Res Publica	1			1
Audiatur	4	4	100 %	
Camino	2	2	100 %	
Cappelen Damm	38	18	47 %	20
Dreyers forlag	5	3	60 %	2
Existenz forlag	10	6	60 %	4
Fanfare	1			1
Flux forlag	6			6
Forlaget Manifest	2	1	50 %	1
Forlaget Oktober	7	5	71 %	2
Forlaget Press	12	6	50 %	6
Grimstad Publishing	1			1
Gursli Berg Forlag	1	1	100 %	
Gyldendal	24	18	75 %	6
Aschehoug	14	10	71 %	4
Kagge forlag	1	1	100 %	
Mangschou	3	2	67 %	1
Meteor forlag	2	2	100 %	

Olivia forlag	1	1	100 %	
Outland	9	5	56 %	4
Pax	9	5	56 %	4
Pelikanen	8	6	75 %	2
Piggsvin forlag	1	1	100 %	
Qlturrebus forlag	4	4	100 %	
Quintano translation and publishing	2	1	50 %	1
Skald	3	2	67 %	1
Solum Bokvennen	30	17	57 %	13
Spartacus	8	3	38 %	5
Stendal forlag Miriam Stendal Boulos	1	1	100 %	
Det Norske Samlaget	5	3	60 %	2
Svein Sandnes Bokforlag	1	1	100 %	
Vigmostad & Bjørke	1	1	100 %	
Wigestrand forlag	1			1
Til sammen	218	130		88

Totalt 33 forlag søkte om innkjøp til de to søknadsrundene i 2021. 28 forlag fikk innvilget én eller flere av søknadene sine.

Om utvalget

Vurderingsutvalget for oversatt litteratur har i 2021 bestått av følgende medlemmer: Jutta Schloon (leder), Nisrin Maktabi Barkouki, Erlend Wichne og Tor Tveite.

Kort om utvalgsmedlemmenes bakgrunn og kompetanse:

- Jutta Schloon (1980) Laksevåg, Vestland. Seniorrådgiver ved Universitetet i Bergen med doktorgrad i tysk litteratur og utdannet forlagsbokhandler.
- Nisrin Maktabi Barkouki (1978) Oslo. Bibliotekleder på Deichman Holmlia og Deichman Bjørnholt. Tidligere seniorrådgiver ved Det flerspråklige biblioteket, Nasjonalbiblioteket.
- Erlend Wichne (1991) Oslo. Forfatter, oversetter og doktorgradsstipendiat i oversettelsesvitenskap ved Universitetet i Agder.
- Tor Tveite (1968) Oslo. Frilans oversetter, TV-tekster og musiker.

Utvalget har hatt to møter, et digitalt todagers møte 16.–17. september 2021 (runde 2021/1 – frist juni 2021) og et hybrid todagers møte 17.–18. februar 2022 (runde 2021/2 – frist desember 2021).

Vurderingen av søknadene er organisert på følgende måte: Alle fire utvalgsmedlemmer stiller godt forberedt til møtene – de har lest søknadene grundig og vurdert dem individuelt på grunnlag av Kulturrådets vurderingskriterier. På utvalgsmøtet går utvalgsleder gjennom listen tittel for tittel og innleder samtalen om vurderingen, der argumenter bringes frem og veies opp mot hverandre. Til slutt kommer utvalget frem til en felles avgjørelse, basert på en helhetsvurdering. Den samlede kompetansen i utvalget sikrer at ulike perspektiv blir ivare tatt i vurderingen: bibliotekperspektivet, oversetterperspektivet og litteratufaglige perspektiver.

Trender og tendenser i påmeldte og innkjøpte titler

Dette utvalget vurderer skjønnlitteratur og sakprosa både for voksne og barn og unge – både nyere og den nyeste litteraturen fra hele verden, samt eldre titler og klassikere. Det er et stort mangfold av tematikker, sjangre og skrivestiler i de titlene som er påmeldt, men det er likevel mulig å se noen trender og tendenser.

Når det gjelder tematikker, ser utvalget at noen trender som har vært synlige de siste årene, også går igjen i titlene som var påmeldt i 2021. For det første er det mange titler med mangfoldstematikk, enten det er snakk om kjønnsidentitet (LGBT) eller det flerkulturelle. Et av vår samtids store sosiale temaer – migrasjon og flukt – gjenspeiler seg særlig innen skjønnlitteratur for voksne, med romaner som forteller oppveksthistorier fra karakterer med migrasjonsbakgrunn, historier om liv mellom to kulturer og også en del flyktninghistorier. For det andre observerer vi en pågående trend med feministisk litteratur for alle aldersklasser – romaner eller sakprosa-bøker med feministisk tematikk, bakteppe eller budskap, og gjenfortellinger av klassiske noveller eller historier gjennom et kvinnelig perspektiv. For det tredje er det fortsatt et betydelig antall skjønnlitterære bøker og sakprosatitler som omhandler Holocaust og andre verdenskrig – enten det dreier seg om personlige vitnesbyrd, fiksjonelle fortellinger, historiske analyser eller tegneserier for barn og unge. Til tross for den store mengden litteratur om Holocaust og andre verdenskrig, er det fortsatt mange ufortalte historier og ukjente aspekter i denne tematikken som det er verdt å trekke frem i offentligheten, f.eks. Holocaust i mindre kjente regioner av Europa eller bøker som er oversatt fra små språk og som ikke ble oversatt til større språk før nylig. I 2021-rundene var det dessuten en del fengelslitteratur (både nyere litteratur og historiske tekster om fangenskap), særlig fra Russland, som var påmeldt. Covid-tematikken vedvarte i runde 2021/1, men i runde 2021/2 var det ingen Covid-relaterte titler. Ved siden av disse aktuelle trendene er det en hel rekke bøker med allmennmenneskelige, individuelle eller tidløse tematikker – fra kjærlighet, familierelasjoner, sorg og krise til reise, landskap og kultur – som ikke lar seg plassere innenfor noen dagsaktuelle tendenser. Den samme bredden ser vi i sakprosatitlene: Her er det historie, klima og miljø, psykologi, vitenskapsformidling, politikk og økonomi som er de mest representerte emnene – det har vært en god blanding av tematikker i 2021. Innen sakprosa for voksne var det dessuten et sterkt innslag av samtidsfilosofi.

Sjangermessig dominerer samtidsromaner for voksne. Autofiksjon og «virkelighetslitteratur» i alle mulige former står fortsatt sterkt, især titler fra Frankrike, Danmark og Sverige. Generelt er det en tydelig trend med (selv)biografiske fortellinger eller selvbiografisk motiverte sakprosatitler. Tegneserier er også godt representert, både i voksen- og ungdomssegmentet; tendensen til flerkulturelle persongallerier eller feministiske versjoner av tradisjonelle maskuline heltefortellinger gjenspeiler seg også i tegneseriesjangeren. I tillegg ble det ansøkt noen antologier (med taler, kvinneportretter, helter, noveller). Innenfor barne- og ungdomslitteraturen er det fortsatt en tydelig trend med fantasy(-serier) og fortellinger med dyr som protagonister.

Totalt sett dominerer den klassiske prosafortellingen når det gjelder skrivestil. Trenden med sjangeroverskridende skrivestiler som vi har observert de siste årene, markerte seg også i 2021-rundene: Det dreier seg framfor alt om sakprosa-bøker som bruker skjønnlitterære virkemidler, og skjønnlitterære prosaverk som blander inn ulike lyriske, dramatiske eller

dokumentariske skrivestiler. I tillegg er det noen få titler som skiller seg ut gjennom sin eksperimentering med muntlige skrivestiler, lokale dialekter eller sosiolekt.

Det er naturlig at antall oversatte titler fra et visst språk eller en viss forfatter også styres av begivenheter innenfor litteraturfeltet, for eksempel større litterære festivaler (for eksempel Norsk litteraturfestival på Lillehammer med britisk fokus i 2022), jubileer eller nasjonale og internasjonale litteraturpriser. Tildelingen av nobelprisen i litteratur til polske Olga Tokarczuk har ført til et løft av oversatt litteratur fra polsk, noe som er gledelig med tanke på bredde og representasjon i den norske offentligheten.

Når vi ser på utviklingstrekk i feltet og tendenser i bøkene/søknadene, så er det påfallende og positivt at det kommer stadig nye mindre forlag som utgir oversatt litteratur, noe som øker bredden i feltet. Det er verdt å nevne to forholdsvis nye aktører på forlagssiden som begge har meldt på flere titler i 2021: For det første Meteor forlag som har spesialisert seg på science fiction-litteratur av høy kvalitet, især bøker skrevet av kvinner eller som har et tydelig kvinnelig perspektiv. For det andre Existenz forlag (etablert i 2019) som utgir filosofisk kvalitetslitteratur og er et forlag i sterk vekst. Existenz står for mesteparten av de påmeldte titlene innenfor samtidsfilosofi og filmteori i 2021.

I 2021/2 var det flere oversettelser til nynorsk – også dette bidrar til økt bredde språklig sett. En annen tendens er serier som gjenoppdager eldre titler og klassikere i nye oversettelser og utgivelser (Cappelen Damms serie «oversette mesterverk»; Skald forlag). Gjennom disse blir en større portefølje av verdenslitteratur fra ulike epoker gjort tilgjengelig på norsk, og aktuelle trender som for eksempel autofiksjon får en historisk kontekst når man formidler eldre titler som forløpere til aktuelle sjangre i samtiden.

Et blick på statistikken viser at nesten halvparten av de påmeldte titlene oversettes fra engelsk. Siden et av målene for denne innkjøpsordningen er å øke språklig mangfold, får titlene oversatt fra engelsk ikke øverste prioritet, og tilslagsprosenten blant disse er lavere enn tilslagsprosenten for påmeldte titler oversatt fra små språk. En oppløftende tendens er at det oversettes ikke bare fra USA og Storbritannia, men litteratur skrevet på engelsk fra Sør-Afrika, Canada, Irland, Australia og New Zealand. De andre store indoeuropeiske språkene (fransk, spansk, portugisisk, tysk, svensk, dansk osv.) er også godt representert i listen over påmeldte titler – med et tyngdepunkt i fransk litteratur som har blitt mer og mer synlig i Norge de siste årene. I 2021 var det lite oversatt litteratur fra Asia, med unntak av japansk. Det hadde vært ønskelig med flere titler fra for eksempel Kina eller India.

De fleste forlag melder inn svært relevante titler til ordningen for oversatt litteratur. Mesteparten av de innmeldte titlene holder høy kvalitet, og vurderingsutvalget er derfor nødt til å prioritere. Fellestrekk blant titler som får avslag, er at de blir nedprioritert fordi de enten er oversatt fra engelsk, bærer et masseprodusert preg (særlig innenfor barne- og ungdomslitteraturen) eller fremstår som selvhjelps bøker (sakprosa) og på den måten faller utenfor Kulturrådets innkjøpsordning for oversatt litteratur. Grunner for nedprioritering kan også være forhold knyttet til oversettelsen, eller for tynne søknader som mangler en god begrunnelse for hvorfor boken bør utgis på norsk, hvorfor det trengs en ny oversettelse og hva boken tilfører det norske bokmarkedet/den norske offentligheten (se også neste avsnitt). Det er alltid en del avveininger og dilemmaer som gjør seg gjeldende i

vurderingsarbeidet – for eksempel mellom litteratur som trolig kommer til å bli veldig etterspurt på folkebibliotekene, men som ikke oppfyller alle av ordningens kvalitets- og mangfoldskriterier; eller omvendt: bøker av høy kvalitet eller litteraturhistorisk verdi som imidlertid framstår som for smal til å kunne nå et allment publikum på folkebibliotekene. Utvalget forsøker alltid å finne en god balanse mellom disse ulike interessene, og kjøper inn titler med både antatt bred og smal leserkrets – det er viktig med representasjon, ikke bare i bøkene, men også i bibliotekhyllene.

Utvalgets tanker om ordningens rammer og innretning

For 2021 kan det trekkes frem at forholdet mellom tilgjengelig budsjett og antall påmeldte titler i de to rundene var noe skeivt: I runde 2021/1 var det satt av ekstra stimuleringsmidler fra Kulturrådet, mens vi bare mottok 100 søknader – tilslagsprosenten var dermed uvanlig høy. I runde 2021/2 mottok vi 129 søknader med mange veldig sterke titler, men hadde bare det vanlige budsjettet til rådighet – dermed ble det dessverre ikke plass til alle titler av høy kvalitet, og vurderingsutvalget var nødt til å ta noen tøffe prioriteringer.

Barne- og ungdomslitteratur blir relativt lite oversatt, og en god del av de påmeldte titlene bærer et veldig kommersielt preg og/eller er oversatt fra engelsk. Det meldes på veldig lite oversatt sakprosa for barn og unge. Vurderingsutvalget skulle ønske at det ble oversatt flere titler innenfor barne- og ungdomslitteraturen til norsk slik at også de yngre bibliotekbrukerne kan få tilgang til en stor bredde av skjønnlitteratur og sakprosa fra hele verden. I det siste møtet luftet vurderingsutvalget derfor tanken om at ordningen kunne ha en større satsing på barne- og ungdomslitteratur, med henblikk på å skape større forutsigbarhet for forlagene.

Samtidig opplever utvalget at muligheten til å kunne fordele innkjøp fritt fordelt på de fire kategoriene er viktig og gir den nødvendige fleksibiliteten for å kunne prioritere de mest relevante titlene. En kvotering av visse kategorier – for eksempel sakprosa eller litteratur for barn og unge – ville føre til en feilallokering av midler siden antallet og kvaliteten på påmeldte titler innenfor kategoriene er så vidt varierende. Ansvar for å oppnå en best mulig bredde i innkjøpene når det gjelder målgruppe, sjanger, språk, tematikk og epoke, er dermed lagt til vurderingsutvalget selv, og dette ansvaret tar vi på alvor.

Den samlede kompetansen hos vurderingsutvalgets medlemmer favner bredt og sikrer at de vesentlige perspektivene for ordningen blir ivaretatt: oversetternes interesser, bibliotekets interesser, forlagets interesser og litteraturfaglige perspektiver. Til tross for at det hender at et av utvalgsmedlemmene har spisskompetanse innen et visst emne eller språkområde, er vi generalister som vurderer titlene hovedsakelig på grunnlag av søknadene som blir sendt inn. Siden ordningen er selektiv og søknadsbasert, er utformingen av selve søknaden essensiell. Utvalget ønsker å takke alle forlagsredaktører som legger mye arbeid og omtanke i å skrive utmerkede søknader som gir oss et reelt grunnlag for en forsvarlig vurdering av tittelen – vi setter stor pris på det. Samtidig mottar vi også en del søknader som bare består av baksideteksten som er limt inn i feltet med prosjektbeskrivelsen. Dette gir et for tynt grunnlag til at vurderingsutvalget kan bedømme tittelen, og slike søknader blir som oftest nedprioritert, selv om tittelen i seg selv kan virke interessant. Denne praksisen har utvalget også valgt fordi vi ønsker å bidra til en rettferdig forvaltning av midlene og en fair behandling av alle de redaktørene som faktisk legger ned mye arbeid i søknadsskrivingen. Det bør være i

forlagets egen interesse å levere inn en så fullstendig og korrekt søknad som mulig. I de to siste rundene har vi registrert et par tilfeller hvor det er avvik mellom satsene for oversetterhonorar angitt i oversetterkontrakten og i søknadsskjema – forlagene bør sørge for at disse tallene er identiske siden de utgjør beregningsgrunnlaget for Kulturrådets utbetalinger. Dessuten ber vurderingsutvalget om at manglende kontrakter eller andre vedlegg oversendes på egen hånd innen dato for utvalgsmøtet, uten ytterligere påminnelse. Disse enkle tiltakene sparer både utvalget og administrasjonen for unødvendig ekstraarbeid og sørger for en smidig saksgang.

Vurderingsutvalget ser også at flere og flere velger å legge ved en prøveoversettelse, dette etter at vi de siste årene flere ganger har fremhevet viktigheten av prøveoversettelsen. Prøveoversettelsen er et viktig redskap – ikke bare får utvalget anledning til å danne seg et eget bilde av og formening om teksten utover det som er beskrevet i søknaden, men det gir også muligheten til å bedømme oversettelsens kvalitet og originalitet. I runde 2021/2 hadde nesten alle søknader en prøveoversettelse vedlagt. Utvalget håper at denne positive trenden fortsetter og ønsker å oppmuntre forlagene til å alltid legge ved en prøveoversettelse.